

आर्थिक वर्ष २०६६/६७ को मौद्रिक नीतिको मध्यावधि समीक्षाको सार संक्षेप

विश्व आर्थिक स्थिति

१. सन् २००९ मा विश्व उत्पादन ०.८ प्रतिशतले संकुचित भएकोमा सन् २०१० मा विश्वको आर्थिक वृद्धिदर ३.९ प्रतिशत रहने प्रक्षेपण रहेको छ ।। त्यसैगरी, सन् २०१० मा भारत र चीनको उत्पादन वृद्धिदर क्रमशः ७.७ प्रतिशत र १०.० प्रतिशत रहने प्रक्षेपण छ ।
२. सन् २००९ मा विकसित मुलुकहरूमा उपभोक्ता मूल्य सूचकाङ्क ०.१ प्रतिशत ले मात्र वृद्धि भएकोमा सन् २०१० मा मुद्रास्फीतिदर १.३ प्रतिशत रहने अनुमान छ । त्यस्तै, उदीयमान तथा विकासोन्मुख मुलुकहरूमा सन् २००९ मा मुद्रास्फीतिदर ५.२ प्रतिशत रहेकोमा सन् २०१० मा ६.२ प्रतिशत पुग्ने अनुमान गरिएको छ । छिमेकी मुलुक भारतमा जुलाई ११, २००९ मा थोक मूल्य सूचकाङ्क ४.९ प्रतिशतले वृद्धि भएकोमा जनवरी २०१० मा ८.३ प्रतिशतले वृद्धि भएको छ । यसर्थ, विकसित, उदीयमान तथा विकासोन्मुख मुलुकहरूको लागि उच्च मुद्रास्फीतिदर प्रमुख चुनौतीको रूपमा रहेको छ ।

आन्तरिक आर्थिक स्थिति

उत्पादन

३. नेपाल सरकार, कृषि तथा सहकारी मन्त्रालयले २०६६ पुस महिनामा सार्वजनिक गरेको प्रमुख खाद्यान्न बालीहरूको प्रारम्भिक उत्पादन अनुमानमा आर्थिक वर्ष २०६६/६७ मा धानको उत्पादन अघिल्लो वर्ष भन्दा ११.१ प्रतिशत र मकैको उत्पादनमा ३.९ प्रतिशतले कमी आउने उल्लेख छ । तर, गहुँको उत्पादन अघिल्लो वर्षको तुलनामा ५ प्रतिशतले वृद्धि हुने अनुमान छ ।
४. गैर-कृषि क्षेत्रतर्फ केन्द्रीय तथ्याङ्क विभागका अनुसार चालू आर्थिक वर्ष २०६६/६७ को पहिलो त्रयमासमा औद्योगिक उत्पादन सूचकाङ्क ०.१ प्रतिशतले बढेको छ । अघिल्लो वर्षको यसै अवधिमा यस्तो सूचकाङ्क १.२ प्रतिशतले घटेको थियो ।
५. अघिल्लो वर्ष वैदेशिक रोजगारीमा जाने नेपालीहरूको संख्या १२.८ प्रतिशतले घटेकोमा मन्दीको प्रभाव न्यून हुँदै गई आर्थिक वर्ष २०६६/६७ को पहिलो ६ महिनामा वैदेशिक रोजगारीमा जाने नेपालीहरूको संख्या ३.३ प्रतिशतले बढेको छ ।

मूल्य

६. मूल्य स्थितितर्फ आर्थिक वर्ष २०६६/६७ को पहिलो छ महिनामा वार्षिक विन्दुगत उपभोक्ता मूल्य वृद्धि ११.८ प्रतिशत रहेको छ । अघिल्लो आर्थिक वर्षको यसै अवधिमा उक्त मूल्य वृद्धि १४.४ प्रतिशत रहेको थियो । यस खाद्य तथा पेय पदार्थ समूहको वार्षिक विन्दुगत मूल्य वृद्धि १८.१ प्रतिशत र गैरखाद्य तथा सेवा समूहको वार्षिक विन्दुगत मूल्य वृद्धि ४.५ प्रतिशत रहेको छ ।
७. समीक्षा अवधिमा वार्षिक विन्दुगत राष्ट्रिय तलब तथा ज्यालादर सूचकाङ्क १७.७ प्रतिशतले बढेको छ । अघिल्लो वर्षको यसै अवधिमा उक्त सूचकाङ्क १५.४ प्रतिशतले बढेको थियो ।

सरकारी वित्त

८. सरकारी वित्ततर्फ आर्थिक वर्ष २०६६/६७ को पहिलो ६ महिनाको अवधिमा नेपाल सरकारको नगद प्रवाहमा आधारित बजेट रू. १० अर्ब १६ करोडले बचतमा रहेको छ । अघिल्लो आर्थिक वर्षको यसै अवधिमा बजेट रू. ७ अर्ब ४२ करोडले बचतमा रहेको थियो । पूँजीगत खर्चमा विस्तार हुन नसकेकोले बजेट बचतमा रहेको हो ।
९. आर्थिक वर्ष २०६६/६७ को पहिलो छ महिनासम्ममा नगद प्रवाहमा आधारित कुल सरकारी खर्च ३१.८ प्रतिशतले वृद्धि भई रू. ८६ अर्ब २९ करोड पुगेको छ । अघिल्लो आर्थिक वर्षको यसै अवधिमा सरकारी खर्च १२.३ प्रतिशतले वृद्धि भएको थियो । नेपाल सरकारको कुल खर्च अन्तर्गत चालू खर्च ४०.२ प्रतिशतले बढी रू. ६० अर्ब ६४ करोड पुगेको छ भने पूँजीगत खर्च बजेट विनियोजनको ९.९ प्रतिशत अर्थात् रू. १० अर्ब ५५ करोड रहेको छ ।
१०. आर्थिक वर्ष २०६६/६७ को पहिलो छ महिनासम्ममा नेपाल सरकारको राजस्व परिचालन ३४.० प्रतिशतले वृद्धि भई रू. ७९ अर्ब ६८ करोड पुगेको छ । अघिल्लो आर्थिक वर्षको यसै अवधिमा राजस्व परिचालन २५.५ प्रतिशतले वृद्धि भएको थियो । राजस्व परिचालनको समीक्षा अवधिसम्मको प्रवृत्ति बाँकी अवधिमा पनि कायम रहेमा राजस्व परिचालनको वार्षिक लक्ष्य पूरा हुने देखिन्छ ।

११. आर्थिक वर्ष २०६६/६७ को पहिलो छ महिनाको अवधिमा वैदेशिक नगद अनुदान १९.३ प्रतिशतले वृद्धि भई रु. १३ अर्ब ७ करोड प्राप्त भएको छ भने वैदेशिक नगद ऋण अधिल्लो वर्षको तुलनामा २९.१ प्रतिशतले घटेर रु. १ अर्ब ९८ करोड हुन आएको छ ।

वित्तीय क्षेत्र

१२. वित्तीय क्षेत्रतर्फ नेपालको शेयर बजार परिसूचक नेप्से सूचकाङ्क वार्षिक विन्दुगत आधारमा २०६५ पुस मसान्तको ६५९.८१ विन्दुबाट १९.५ प्रतिशतले घटी २०६६ पुस मसान्तमा ५३०.९६ विन्दुमा भरेको छ । २०६४ पुस मसान्तमा उक्त सूचकाङ्क ९५८.९१ विन्दुमा रहेको थियो ।
१३. नेपाल स्टक एक्सचेन्ज लिमिटेडमा सूचीकृत कम्पनीहरूमा बैकिङ्ग समुहको अधिकतम हिस्सा रहेकोले बैकिङ्ग समुहको शेयर मूल्यमा आउने उतारचढावले समग्र सूचकाङ्कमा प्रभाव पर्दछ । अधिकांश बैंक तथा वित्तीय संस्थाले नेपाल राष्ट्र बैंकले तोकेको पूँजी संरचना अनुरूप पूँजी वृद्धि गर्न हकप्रद तथा बोनस शेयर जारी गरेका र नयाँ कम्पनीहरूले समेत शेयर जारी गरेकोले बजारमा शेयरको कूल आपूर्ति बढ्न गई नेप्से सूचकाङ्कमा गिरावट आउन गएको हो । साथै, अधिकांश बैंक तथा वित्तीय संस्थाको पूँजी संरचना नेपाल राष्ट्र बैंकले तोकेको स्तर नजिक पुगेको, घरजग्गा तथा रियल स्टेटतर्फको लगानी आकर्षित भई बैंक कर्जा त्यसतर्फ प्रवाह भएको र विश्व वित्तीय संकटको मनोवैज्ञानिक असर लगानीकर्तामा रहिरहेकोले शेयर लगानीतर्फ कम चासो रहनगएकोले पनि शेयर मूल्यमा प्रभाव पर्न गएको छ ।
१४. आर्थिक वर्ष २०६६/६७ को पुस मसान्तसम्ममा १० विकास बैंक र २ वित्त कम्पनी गरी १२ वटा थप वित्तीय संस्थाहरू स्थापना भएका छन् । यसप्रकार, २०६६ पुस मसान्तसम्म २६ वाणिज्य बैंक, ७३ विकास बैंक, ७८ वित्त कम्पनीहरू, १७ लघु वित्त विकास बैंकहरू, यस बैंकबाट इजाजतप्राप्त सीमित बैकिङ्ग कारोवार गर्ने १६ सहकारी संस्थाहरू तथा ४५ लघु वित्त कारोवार गर्ने गैर-सरकारी संस्थाहरू सन्चालनमा रहेका छन् । त्यसैगरी, २०६६ असार मसान्तमा वाणिज्य बैंकहरूको ७५२ शाखा संख्या रहेकोमा पुस मसान्तसम्ममा ९३ शाखा थप भई ८४५ पुगेका छन् ।
१५. आर्थिक वर्ष २०६६/६७ को पहिलो ६ महिनाको अवधिमा अन्तरबैंक कारोवारमा २.८ प्रतिशतले वृद्धि भई रु. १५० अर्ब ९० करोड पुगेको छ । २०६६ पुस महिनामा भारतित औसत अन्तरबैंक व्याजदर १२.८ प्रतिशत र ९१-दिने ट्रेजरी बिलको भारतित औसत व्याजदर ८.७ प्रतिशत कायम भएको छ ।
१६. समीक्षा अवधिमा एक-महिने तीन-महिने, छ-महिने, एक-वर्षे तथा दुई वर्षे र दुई वर्ष भन्दा माथिको अधिकतम व्याजदर क्रमशः २ प्रतिशत, १.२५ प्रतिशत, १.७५ प्रतिशत, २ प्रतिशत र २ प्रतिशत विन्दुले बढी ७.२५ प्रतिशत, ७.२५ प्रतिशत, ८.७५ प्रतिशत, ११ प्रतिशत र ११.५ प्रतिशतमा पुगेको छ । तर, मुद्दती निक्षेपको न्यूनतम व्याजदर भने २०६४ असार महिना देखि १.५ प्रतिशतदेखि २.७५ प्रतिशतसम्म यथावत कायम रहेको छ । यसबाट केही बैंकहरूले न्यून व्याजदरमा पनि निक्षेप परिचालन गरिरहेको भएपनि नयाँ वाणिज्य बैंकहरूको स्थापनाले निक्षेप कर्ताहरूलाई आफ्नो बचतमा बढी प्रतिफल पाउन योगदान गरेको छ । व्याजदरमा भएको वृद्धिले केही हदसम्म बचत प्रोत्साहीत भई अनावश्यक उपभोगमा कटौती गर्न र अनौपचारिक प्रक्रियाबाट भारततर्फ हुन सक्ने पूँजी पलायनलाई निरुत्साहित गर्न सहयोग पुग्ने देखिन्छ ।
१७. समीक्षा अवधिमा कृषि कर्जा, निर्यात बिलको धितोमा उपलब्ध हुने कर्जा र अधिविकर्षको अधिकतम व्याजदर बढेको छ भने उद्योग र व्यवसायिक कर्जाको व्याजदर यथावत रहेको छ । तर, उक्त कर्जाहरूको न्यूनतम व्याजदर भने २०६४ असार मसान्तमा कायम भए अनुसार नै रहेका छन् । कर्जाको व्याजदर वृद्धिबाट आन्तरिक कर्जाको अवाञ्छनीय वृद्धिलाई नियन्त्रण गर्न र यसबाट मूल्य, व्यापार घाटा र विनिमय संचिति जस्ता क्षेत्रमा पर्न सक्ने जोखिमलाई केही हदसम्म सम्बोधन गर्न सहयोग मिल्ने अपेक्षा छ । साथै, हाल निक्षेपको व्याजदर बढे सँगै कर्जाको व्याजदर पनि बढेकोले तरलता व्यवस्थापनमा केही सहजता मिल्न जाने देखिन्छ ।
१८. विगत लामो समयदेखि निक्षेपको यथार्थ व्याजदर ऋणात्मक रहेको छ । ऋणात्मक व्याजदरको स्थितिले उपभोग तथा अनुत्पादक क्षेत्रतर्फ लगानी आकर्षित भएकोले वस्तु, सेवा तथा घरजग्गाको मूल्य र आयातमा वृद्धि भएको छ । कर्जाको वृद्धिदर केन्द्रीय बैंकले लक्षित गरे भन्दा उल्लेख्य माथि रहदै आएको स्थितिमा कर्जाको वृद्धिदरलाई नियन्त्रण गर्न, कर्जाको गुणस्तरमा सुधार ल्याउन तथा समष्टिगत आर्थिक सन्तुलन कायम गर्न पनि व्याजदरमा वृद्धि हुन आवश्यक छ । तसर्थ, औद्योगिक क्षेत्रको प्रतिस्पर्धात्मक क्षमता कायम गर्न व्याजदरलाई न्यून राख्ने वित्तीय उपाय भन्दा पनि उत्पादकत्व वृद्धिका विकल्पहरूतर्फ पहल हुनु आवश्यक छ ।

वाह्य क्षेत्र

१९. वाह्य क्षेत्रतर्फ आर्थिक वर्ष २०६६/६७ को पहिलो ६ महिनाको अवधिमा नेपालको शोधनान्तर रु. १९ अर्ब ७९ करोडले घाटामा रहेको छ । अधिल्लो आर्थिक वर्षको यसै अवधिमा शोधनान्तर रु. २८ अर्ब ५३ करोडले बचतमा रहेको थियो । समीक्षा अवधिमा वस्तुतर्फको निर्यातमा १२.१ प्रतिशतले गिरावट आएको छ भने आयात ४०.८ प्रतिशतको उल्लेख्य दरले वृद्धि भएको छ ।

२०. आर्थिक वर्ष २०६६/६७ को पहिलो ६ महिनाको अवधिमा कूल रू ३३ अर्ब ६० करोडको सुन र रू १४ अर्ब ३९ करोडको गाडी तथा गाडीको पार्टपुर्जा आयात भएको छ। अघिल्लो वर्षको यसै अवधिमा रू ८ अर्ब ७७ करोडको सुन र रू ९ अर्ब ५४ करोडको गाडी तथा गाडीको पार्टपुर्जा आयात भएको थियो।
२१. समीक्षा अवधिमा आन्तरिक उत्पादन स्थिति कमजोर रहेको, व्यापार साभेदार मुलुकहरूको तुलनामा नेपालमा उच्च मुद्रास्फीति रहेको, सुन आयात अप्रत्यासित रूपमा वृद्धि भएको र नेपाली मुद्रा अमेरिकी डलरसंग केही अधिमूल्यन भएको कारण व्यापार घाटामा विस्तार हुन गएको हो।
२२. आर्थिक वर्ष २०६६/६७ को पहिलो ६ महिनाको अवधिमा रेमिटान्स आप्रवाहको वृद्धिदर १२.६ प्रतिशतमात्र रही रू १०६ अर्ब १९ करोड बराबरको विदेशी मुद्रा रेमिटान्स वापत भित्रिएको छ। अघिल्लो आर्थिक वर्षको यसै अवधिमा यस्तो आय ६५.३ प्रतिशतले वृद्धि भई रू ९४ अर्ब ३० करोड रहेको थियो। रेमिटान्स आप्रवाहको आधार प्रभाव, अघिल्लो वर्ष वैदेशिक रोजगारीमा जानेहरूको संख्यामा कमी र नेपाली मुद्रा अमेरिकी डलरसंग अधिमूल्यन भएको कारणले पनि रेमिटान्स आयको वृद्धिदरमा कमी आएको हो।
२३. २०६६ पुस मसान्तमा कूल विदेशी विनिमय संचिति २०६६ असार मसान्तको तुलनामा १४.० प्रतिशतले घटी रू. २४० अर्ब ८४ करोड रहेको छ। २०६५ पुस मसान्तमा यस्तो संचिति १९.७ प्रतिशतले बढेको थियो। अमेरिकी डलरमा भने २०६६ असारदेखि पुस मसान्तसम्ममा कूल संचिति ७.५ प्रतिशतले घटी अमेरिकी डलर ३ अर्ब ३२ करोड रहेको छ। अघिल्लो वर्षको सोही अवधिमा यस्तो संचिति ५.५ प्रतिशतले बढेको थियो। आर्थिक वर्ष २०६६/६७ को पहिलो छ महिनासम्मको आयात प्रवृत्तिलाई आधार मान्दा विदेशी विनिमय संचितिको विद्यमान स्तरले ७.८ महिनाको वस्तु आयात र ६.७ महिनाको वस्तु तथा सेवा आयात धान्न सक्दछ।
२४. समीक्षा अवधिमा भारतबाट अमेरिकी डलर भुक्तान गरी आयात गरिने वस्तुहरूको सूचीमा थप २ वस्तुहरू समावेश गरी १३७ पुन्याइएको छ। आर्थिक वर्ष २०६६/६७ को पहिलो छ महिनामा भारतबाट डलर भुक्तान गरी रू ३४ अर्ब १३ करोड बराबरको आयात भएको छ। अघिल्लो वर्षको यसै अवधिमा रू १३ अर्ब ६७ करोड बराबरको यस्तो आयात भएको थियो।
२५. आर्थिक वर्ष २०६६/६७ को पहिलो ६ महिनामा अमेरिकी डलर १ अर्ब ५ करोड बिक्री गरी भा. रू. ४९ अर्ब ८२ करोड खरिद भएको छ। अघिल्लो आर्थिक वर्षको यसै अवधिमा अमेरिकी डलर ७२ करोड बिक्री गरी भा.रू. ३३ अर्ब ८६ करोड खरिद भएको थियो। समीक्षा अवधिमा भारतसंगको व्यापार घाटामा विस्तार आएकोले भारु खरिद बढेको हो।
२६. २०६६ असार मसान्तको तुलनामा २०६६ पुस मसान्तमा नेपाली रुपैयाँ अमेरिकी डलरसंग ७.५ प्रतिशतले अधिमूल्यन भएको छ। अघिल्लो वर्षको सोही अवधिमा नेपाली रुपैयाँ अमेरिकी डलरसंग ११.९० प्रतिशतले अवमूल्यन भएको थियो। मुद्रा अधिमूल्यनले केही हदसम्म मूल्यलाई नियन्त्रण गर्न सघाउ पुगेको भएपनि निर्यात व्यापारको प्रतिस्पर्धात्मक क्षमतामा भने नकारात्मक असर परेको छ। तर, नेपालको अधिकांश निर्यातित वस्तुहरूको कच्चापदार्थ आयातित हुने भएकोले मुद्रा अधिमूल्यनको स्तरमा नै निर्यातको प्रतिस्पर्धी क्षमतामा भने असर परेको छैन।

मौद्रिक तथा तरलता स्थिति

२७. आर्थिक वर्ष २०६६/६७ को पहिलो छ महिनासम्ममा विस्तृत मुद्राप्रदाय ६.४ प्रतिशतले बढेको छ। अघिल्लो आर्थिक वर्षको यसै अवधिमा उक्त मुद्राप्रदाय ११.० प्रतिशतले बढेको थियो। खुद वैदेशिक सम्पत्ति घटेर आन्तरिक सम्पत्तिको आधारमा भएको मौद्रिक विस्तारले वाह्य क्षेत्र स्थायित्वमा पार्न सक्ने प्रतिकूल असरतर्फ भने यस बैंक सजग रहेको छ।
२८. विस्तृत मुद्रा प्रदायलाई अर्थतन्त्रको समग्र तरलता मापन गर्ने सूचकको रूपमा लिइने गरिन्छ। समीक्षा अवधिमा खुद वैदेशिक सम्पत्तिमा कमी तथा साधन परिचालनको तुलनामा पूँजीगत खर्चमा विस्तार हुन नसकेकोले नेपाल सरकारमाथिको खुद दावी रू. १३ अर्ब ४ करोड (१२.४ प्रतिशत) ले घटेको हुँदा समग्र मौद्रिक तरलतामा कमी आएको हो। समीक्षा अवधिमा नेपाल सरकारले उपयोग गरेको रू ८ अर्ब ८४ करोडको अधिविकर्ष समायोजन पछि पनि नेपाल राष्ट्र बैंकमा रू. ३ अर्ब ४२ करोडको नगद बचत कायम रहेको छ। यसर्थ, नेपाल सरकारको पूँजीगत खर्चमा विस्तार हुन थाले पछि मौद्रिक तरलता बढ्ने देखिन्छ।
२९. विस्तृत मुद्राप्रदायका अंशमध्ये संकुचित मुद्राप्रदाय अघिल्लो वर्षको पहिलो छ महिनासम्ममा ९.२ प्रतिशतले बढेकोमा चालू वर्षको समीक्षा अवधिमा ५.१ प्रतिशतले बढेको छ। संकुचित मुद्राप्रदाय अन्तर्गत चलनचल्तीमा रहेको मुद्रा समीक्षा अवधिमा ९.२ प्रतिशतले बढेको छ। अघिल्लो वर्षको यसै अवधिमा उक्त मुद्रा १२.७ प्रतिशतले बढेको थियो।
३०. समीक्षा अवधिमा संचित मुद्राको वृद्धिदर ०.३ प्रतिशत (रू ५ करोड २७ लाख) रहेको छ। अघिल्लो वर्षको यसै अवधिमा उक्त मुद्राको वृद्धिदर ६.३ प्रतिशत (रू ९ अर्ब १८ करोड) रहेको थियो। विस्तृत मुद्रा गुणक ६.१ प्रतिशतले वृद्धि भई २०६६ असार मसान्तको ३.२४ बाट २०६६ पुस मसान्तमा ३.४३ पुगेको छ। वाणिज्य बैंकहरूले अधिक तरलताको अनुपातमा कमी ल्याई Fully Loaned up को स्थितिमा कर्जा प्रवाह गरेकोले मुद्रा गुणकमा वृद्धि हुन गई आन्तरिक कारणबाट मुद्राप्रदायमा विस्तार भएको छ।

३१. आर्थिक वर्ष २०६६/६७ को पहिलो छ महिनासम्ममा कूल आन्तरिक कर्जा ९.९ प्रतिशतले बढेको छ । अधिल्लो वर्षको यसै अवधिमा उक्त कर्जा ५.७ प्रतिशतले बढेको थियो । अधिल्लो वर्षको यसै अवधिमा निजी क्षेत्रतर्फ मौद्रिक क्षेत्रको दावी ११.४ प्रतिशत अर्थात् रू ३८ अर्ब ८४ करोडले बढेको तुलनामा समीक्षा अवधिमा उक्त क्षेत्रतर्फको दावी १५.५ प्रतिशत अर्थात् रू. ६७ अर्ब ४९ करोडले बढेकोले बढेको छ ।
३२. आर्थिक वर्ष २०६६/६७ को पहिलो छ महिनामा वाणिज्य बैंकहरूको कूल निक्षेप परिचालन रू. २५ अर्ब ९३ करोड (४.७ प्रतिशत) ले बढी पुस मसान्तमा रू. ५७५ अर्ब ७६ करोड पुगेको छ । अधिल्लो वर्षको यसै अवधिमा वाणिज्य बैंकहरूको कुल निक्षेप परिचालन रू. ५४ अर्ब ६० करोड (१३.० प्रतिशत) ले बढेको थियो । नेपाल सरकारको नगद बचत र शोधनान्तर घाटाले गर्दा निक्षेप परिचालनमा कमी आउन गएको हो ।
३३. समीक्षा अवधिमा वाणिज्य बैंकहरूको निजी क्षेत्रतर्फको साँवा कर्जा १६.६ प्रतिशत (रू. ६६ अर्ब ९८ करोड) ले बढेको छ । अधिल्लो वर्षको सोही अवधिमा उक्त क्षेत्रतर्फको कर्जा १२.५ प्रतिशत (रू. ३८ अर्ब ३७ करोड) ले बढेको थियो ।
३४. २०६६ पुस मसान्तमा वाणिज्य बैंकहरूको तरल सम्पत्ति रू. १६४ अर्ब ९० करोड रहेको छ । असार मसान्तमा उक्त सम्पत्ति रू. १८८ अर्ब ६ करोड रहेको थियो । तरल सम्पत्तिमध्ये नेपाल सरकारको ऋणपत्रमा रू ६४ अर्ब ५ करोड र विदेशी बैंक मौज्जात रू ४८ अर्ब ३० करोड रहेको छ । उक्त स्तरको तरल सम्पत्ति बैंकिङ क्षेत्रको लागि सुविधाजनक तरलता स्थितिको सूचक हो ।
३५. समीक्षा अवधिमा कर्जा-निक्षेप अनुपात २०६६ असार मसान्तको ८१.२ प्रतिशतबाट बढेर पुस मसान्तमा ८९.३ प्रतिशत पुगेको छ भने तरलता-निक्षेप अनुपात ३४.२ प्रतिशतबाट घटेर २८.६ प्रतिशत कायम भएको छ । यस्तो प्रवृत्तिले वाणिज्य बैंकहरूले तरलतामा दबाव महसुस गर्नुको अतिरिक्त वित्तीय क्षेत्र स्थायित्वमा समेत जोखिम बढ्दै जाने हुन्छ । तसर्थ, तरलताको चापलाई सम्बोधन गर्न बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरूले आफ्नो साधनको स्रोत अनुसार लगानी पोर्टफोलियोमा समायोजन गर्नेतर्फ यथाशिघ्र पहल गर्नु आवश्यक छ ।
३६. आर्थिक वर्ष २०६६/६७ को पहिलो छ महिनासम्ममा खुला बजार कारोवारबाट रू. ३४ अर्ब ९२ करोडको खुद तरलता प्रवाह भएको छ । अधिल्लो वर्षको यसै अवधिमा खुला बजार कारोवार अन्तर्गत विक्री बोलकबोलबाट रू. ७ अर्ब ४६ करोड र रिभर्स रिपो बोलकबोलबाट रू. १३ अर्ब २६ करोड गरी कूल रू. २० अर्ब ७२ करोडको तरलता प्रशोचन भएको थियो ।
३७. आर्थिक वर्ष २०६६/६७ को पहिलो छ महिनासम्ममा नेपाल राष्ट्र बैंकले विदेशी विनिमय बजार हस्तक्षेपमार्फत वाणिज्य बैंकहरूबाट अमेरिकी डलर ४९ करोड ४८ लाख खुद खरिद गरी रू. ३७ अर्ब ५७ करोड बराबरको तरलता प्रवाह गरेको छ । अधिल्लो वर्षको यसै अवधिमा विदेशी विनिमय बजार हस्तक्षेपमार्फत वाणिज्य बैंकहरूबाट अमेरिकी डलर ९६ करोड ३६ लाख खुद खरिद भई रू. ७३ अर्ब १९ करोड बराबरको तरलता प्रवाह भएको थियो ।
३८. समीक्षा अवधिमा वाणिज्य बैंकका अतिरिक्त मौद्रिक नीतिका समकक्षी विकास बैंक र वित्त कम्पनीहरूले समेत गरी रू. ६५ अर्ब २५ करोडको स्थायी तरलता सुविधा उपयोग गरेका छन् । अधिल्लो वर्षको यसै अवधिमा उक्त सुविधा अन्तर्गत वाणिज्य बैंकहरूले कूल रू. ४१ अर्ब ५४ करोड उपयोग गरेका थिए । समीक्षा अवधिमा ४ विकास बैंक र १ वित्त कम्पनीले उपयोग गरेको स्थायी तरलता सुविधा रू १४ करोड ८४ लाख रहेको छ ।
३९. समीक्षा अवधिमा रुग्ण उद्योग पुर्नकर्जा सुविधा अन्तर्गत पश्चिमान्चल विकास बैंकलाई एक होटलको लागि रू ५७ लाख ५० हजार उपलब्ध गराईएको छ । तर, साना तथा घरेलु उद्योग र निर्यात उद्योगहरूलाई व्यवस्था हुँदै आएको पुर्नकर्जा सुविधाको भने हालसम्म उपयोग हुन सकेको छैन
४०. यस बैंकबाट इजाजतप्राप्त “क”, “ख” र “ग” वर्गका बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरूले आफ्नो स्वामित्वमा सहायक कम्पनीको रूपमा “घ” वर्गको लघुवित्त संस्था खोली विपन्न वर्गमा कर्जा प्रवाह गर्न सक्ने व्यवस्था गरिएको छ ।
४१. ग्रामीण क्षेत्रसम्म वित्तीय सेवा तथा सुविधाको पहुँच पुऱ्याउन यस बैंकले गैर-सरकारी संस्थाहरूलाई सीमित बैंकिङ कारोवार गर्न इजाजत प्रदान गर्ने व्यवस्था गरेको छ ।

समष्टिगत आर्थिक परिसूचकहरूको पछिल्लो स्थिति

४२. मूल्य स्थितितर्फ आर्थिक वर्ष २०६६/६७ को पहिलो सात महिनामा वार्षिक विन्दुगत उपभोक्ता मूल्य वृद्धि १२ प्रतिशत रहेको छ । अधिल्लो आर्थिक वर्षको यसै अवधिमा उक्त मूल्य वृद्धि १३.७ प्रतिशत रहेको थियो । समीक्षा अवधिमा खाद्य तथा पेय पदार्थ समूहको वार्षिक विन्दुगत मूल्य वृद्धि १७.८ प्रतिशत र गैरखाद्य तथा सेवा समूहको वार्षिक विन्दुगत मूल्य वृद्धि ५.३ प्रतिशत रहेको छ ।
४३. आर्थिक वर्ष २०६६/६७ को पहिलो आठ महिनासम्ममा नगद प्रवाहमा आधारित सरकारी खर्च ३२.४ प्रतिशत अर्थात् रू १२१ अर्ब ४३ करोडले बढेको छ । अधिल्लो आर्थिक वर्षको यसै अवधिमा उक्त खर्च १४.२ प्रतिशतले बढेको थियो । कूल खर्च मध्ये चालू खर्च ३१.४ प्रतिशत र पूँजीगत खर्च २९.३ प्रतिशतले बढेको छ ।

४४. आर्थिक वर्ष २०६६/६७ को पहिलो आठ महिनासम्ममा नेपाल सरकारको कूल साधन परिचालन २२.६ प्रतिशतले वृद्धि भई रू १२६ अर्ब ३७ करोड पुगेको छ । अघिल्लो आर्थिक वर्षको यसै अवधिमा साधन परिचालन ४०.५ प्रतिशत अर्थात रू १०३ अर्ब ५ करोड पुगेको थियो । चालू आर्थिक वर्षको आठ महिनासम्ममा राजस्व परिचालन २५.६ प्रतिशतले वृद्धि भई कूल रू १०५ अर्ब ५८ करोड पुगेको छ । अघिल्लो आर्थिक वर्षको यसै अवधिमा राजस्व परिचालन ३८.६ प्रतिशतले वृद्धि भई रू ८४ अर्ब ३ करोड पुगेको थियो ।
४५. आर्थिक वर्ष २०६६/६७ को पहिलो आठ महिनासम्ममा नेपाल सरकारको नगद प्रवाहमा आधारित बजेट रू ४ अर्ब ९४ करोडले बचतमा रहेको छ । चालू आर्थिक वर्षको पहिलो आठ महिनासम्ममा रू २ अर्ब ३६ करोडको आन्तरिक ऋण परिचालन भएको छ ।
४६. आर्थिक वर्ष २०६६/६७ को पहिलो सात महिनासम्ममा विस्तृत मुद्राप्रदाय ६.१ प्रतिशतले बढेको छ । अघिल्लो आर्थिक वर्षको यसै अवधिमा उक्त मुद्राप्रदाय ११.६ प्रतिशतले बढेको थियो । खुद आन्तरिक सम्पत्तिको वृद्धि उच्च रहेतापनि खुद वैदेशिक सम्पत्ति उल्लेख्य घटेको कारण मौद्रिक विस्तारमा कमी आएको हो ।
४७. विस्तृत मुद्राप्रदायका अंशमध्ये संकुचित मुद्रा ६.५ प्रतिशतले बढेको छ । अघिल्लो आर्थिक वर्षको यसै अवधिमा उक्त मुद्रा १०.८ प्रतिशतले बढेको थियो । चालू आर्थिक वर्षको पहिलो सात महिनासम्ममा चलनचल्तिमा रहेको मुद्रा १०.९ प्रतिशतले बढेको छ भने माग निक्षेप १.५ प्रतिशतले घटेको छ । आवधिक निक्षेप चालू आर्थिक वर्षको पहिलो सात महिनासम्ममा ५.९ प्रतिशतले बढेको छ ।
४८. चालू आर्थिक वर्षको पहिलो सात महिनासम्ममा खुद वैदेशिक सम्पत्ति (विदेशी विनिमय मूल्यांकन नाफा/नोक्सानसमायोजित) रू २१ अर्ब ८३ करोडले घटेको छ । अघिल्लो आर्थिक वर्षको यसै अवधिमा उक्त सम्पत्ति रू २५ अर्ब ६८ करोडले बढेको थियो । व्यापार घाटामा उच्च विस्तार आएका कारण खुद वैदेशिक सम्पत्ति उल्लेख्य घट्न गएको हो ।
४९. आर्थिक वर्ष २०६६/६७ को पहिलो सात महिनासम्ममा निजी क्षेत्रतर्फको कर्जा १७.३ प्रतिशत अर्थात रू ७५ अर्ब ५९ करोडले बढेको छ । अघिल्लो आर्थिक वर्षको यसै अवधिमा उक्त कर्जा १२.९ प्रतिशत अर्थात रू ४४ अर्बले बढेको थियो । चालू आर्थिक वर्षको पहिलो सात महिनाको अवधिमा कूल निक्षेप परिचालन ३.९ प्रतिशत (रू २१ अर्ब ५७ करोड) ले बढेको छ । अघिल्लो आर्थिक वर्षको यसै अवधिमा उक्त निक्षेप १२.२ प्रतिशत (रू ५१ अर्ब ३१ करोड) ले बढेको थियो ।
५०. निक्षेप वृद्धिको तुलनामा कर्जा विस्तार उच्च रहेको कारण २०६६ माघ मसान्तसम्ममा कर्जा-निक्षेप अनुपात ९१ प्रतिशत पुगेको छ भने तरलता-निक्षेप अनुपात २९.५ प्रतिशत रहेको छ ।
५१. चालू आर्थिक वर्षको पहिलो आठ महिनासम्ममा खुला बजारबाट रू ६९ अर्ब १३ करोडको खुद तरलता प्रवाह गरिएको छ । अघिल्लो आर्थिक वर्षको यसै अवधिमा रू ११ अर्ब ७२ करोडको खुद तरलता प्रशोचन गरिएको थियो ।
५२. आर्थिक वर्ष २०६६/६७ को पहिलो आठ मसान्तसम्ममा विदेशी विनिमय बजारमा भएको हस्तक्षेपमार्फत् ७ करोड ३३ लाख अमेरिकी डलर खरिद गरी रू ५५ अर्ब १७ करोड बराबरको खुद तरलता प्रवाह भएको छ । अघिल्लो आर्थिक वर्षको यसै अवधिमा उक्त हस्तक्षेपमार्फत् अमेरिकी डलर १ अर्ब २७ करोड खरिद गरी रू ९७ अर्ब २४ करोडको खुद तरलता प्रवाह भएको थियो ।
५३. आर्थिक वर्ष २०६६/६७ को पहिलो आठ महिनासम्ममा भारतीय बजारमा अमेरिकी डलर १ अर्ब ३५ करोड बिक्री गरी भारू ६३ अर्ब ६२ करोड खरिद भएको छ । अघिल्लो आर्थिक वर्षको यसै अवधिमा अमेरिकी डलर १ अर्ब बिक्री गरी भारू ४७ अर्ब ७७ करोड खरिद भएको थियो । समीक्षा अवधिमा भारतसंगको चालू खाता घाटामा विस्तार आएकोले भारू खरिद बढेको हो ।
५४. आर्थिक वर्ष २०६६/६७ को पहिलो सात महिनाको अवधिमा व्यापार घाटा ५९.९ प्रतिशतले बढेको छ । यस अवधिमा निर्यात ९.८ प्रतिशतले घटेको छ भने आयात ४२.२ प्रतिशतले बढेको छ । पहिलो सात महिनाको अवधिमा भारततर्फको निर्यात ४.६ प्रतिशतले घटेको छ भने आयात ३६.१ प्रतिशतले वृद्धि भएको छ । त्यसैगरी तेस्रो मुलुकतर्फको निर्यात १७.७ प्रतिशतले घटेको छ भने आयात ५० प्रतिशतले बढेको छ ।
५५. आर्थिक वर्ष २०६६/६७ को पहिलो सात महिनासम्ममा निजी क्षेत्रतर्फको विप्रेषण आप्रवाह १३.६ प्रतिशतले वृद्धि भई रू १२४ अर्ब ३१ करोड पुगेको छ । अघिल्लो आर्थिक वर्षको यसै अवधिमा उक्त क्षेत्रको विप्रेषण आप्रवाह ५८.६ प्रतिशतले वृद्धि भई रू १०९ अर्ब ४० करोड भित्रिएको थियो ।

५६. आर्थिक वर्ष २०६६/६७ फागुन मसान्तसम्ममा नेपाल राष्ट्र बैंकको कूल विदेशी विनिमय संचिति रू १८५ अर्ब ९४ करोड रहेको छ । अघिल्लो आर्थिक वर्षको यसै अवधिमा नेपाल राष्ट्र बैंकको कूल विदेशी विनिमय संचिति रू २१७ अर्ब ९८ करोड रहेको थियो । अघिल्लो वर्षको तुलानामा व्यापार घाटामा अत्यधिक विस्तार आएका कारण विदेशी विनिमय संचितिमा ह्रास आएको हो । २०६६ पुस महिनादेखि विदेशी विनिमय संचितिमा ह्रास हुने क्रम भने रोकिएको छ ।

आन्तरिक आर्थिक तथा मौद्रिक परिदृष्य

५७. धान तथा मकै बालीको उत्पादनमा आएको गिरावटका कारण चालु वर्ष कृषि क्षेत्रको वृद्धिदर ०.३ प्रतिशतले घट्ने तर गैर-कृषि क्षेत्रको उत्पादन वृद्धिदर अघिल्लो वर्ष भन्दा केही उच्च रहने अनुमानको आधारमा आर्थिक वर्ष २०६६/६७ मा कूल गार्हस्थ उत्पादन वृद्धिदर ४ प्रतिशतसम्म रहने अनुमान छ ।
५८. हाल अन्तर्राष्ट्रिय बजारमा पेट्रोलियम पदार्थको मूल्य निरन्तर बढिरहेको, खाद्य वस्तु समूहको मूल्य वृद्धिमा उल्लेख्य सुधार आउने सम्भावना कम रहेको तथा छिमेकी मुलुक भारत लगायत अन्तर्राष्ट्रिय स्तरमा नै मूल्य स्तर बढ्ने क्रममा रहेकोले आर्थिक वर्ष २०६६/६७ मा वार्षिक औसत उपभोक्ता मुद्रास्फीतिदर १०.७ प्रतिशत रहने संशोधित अनुमान रहेको छ ।
५९. मौद्रिक व्यवस्थापनको एक महत्वपूर्ण पक्ष देशको विदेशी विनिमय व्यवस्थापन पनि भएकोले विदेशी विनिमय संचितिमा चाप परेको अवस्थामा मौद्रिक उपायको रूपमा आन्तरिक कर्जा विस्तारलाई नियन्त्रणमा राखी शोधनान्तर घाटामा सुधार ल्याउन आवश्यक छ । यसर्थ, विदेशी विनिमय संचितिलाई कम्तिमा ६ महिनाको वस्तु तथा सेवा आयात धान्न सहयोग पुग्ने गरी मौद्रिक व्यवस्थापन गरिनेछ ।
६०. उल्लेखित आर्थिक वृद्धिदर तथा मुद्रास्फीतिदरको आधारमा आर्थिक वर्ष २०६६/६७ को लागि विस्तृत मुद्राप्रदायको वृद्धिदर १४ प्रतिशत र निजी क्षेत्रतर्फको कर्जा प्रवाह १८.२ प्रतिशत रहने अनुमान रहेको छ ।

विद्यमान नीतिगत व्यवस्थाहरूमा गरिएका परिवर्तनहरू

६१. तरलता व्यवस्थापनलाई थप प्रभावकारी बनाउन रिभर्स रिपो तथा रिपो बोलकबोलको विद्यमान २८-दिनको अधिकतम अवधिलाई परिवर्तन गरी ४५ दिन पुऱ्याइएको छ ।
६२. वित्तीय स्थायित्व कायम गर्न तथा तरलता व्यवस्थापनको लागि बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरूको वित्तीय साधनको स्रोत र उपयोगमा सन्तुलन मिलाउन आवश्यक हुन्छ । यसै तथ्यलाई दृष्टिगत गरी आर्थिक वर्ष २०६६/६७ को मौद्रिक नीतिमा वैधानिक तरलता अनुपात सम्बन्धी नयाँ व्यवस्था लागु गरिएको थियो । उक्त व्यवस्था अनुसार वाणिज्य बैंक, विकास बैंक र वित्त कम्पनीले २०६७ असार मसान्तदेखि अघिल्लो महिनाको स्वदेशी निक्षेपको क्रमशः ८ प्रतिशत, ३ प्रतिशत र २ प्रतिशत बराबरको लगानी तोकिएको ऋणपत्रमा गर्नु पर्ने प्रावधानलाई परिमार्जन गरीएको छ । यस अनुरूप वैधानिक तरलता अनुपात कायम गर्दा तोकिएको ऋणपत्र वा आफूसंग रहेको नगद मौज्जात वा सोही प्रयोजन खोली "क" वर्गको वाणिज्य बैंकमा Call Deposit मा राखेको रकमलाई समेत उक्त व्यवस्थाको लागि योग्य उपकरण (eligible instruments) को रूपमा गणना गर्न पाउने व्यवस्था गरिएको छ ।
६३. कर्जा प्रवाहको वृद्धिदर उच्च रहे पनि बैंकिङ्ग क्षेत्रको कर्जा घरजग्गा, रियल स्टेट तथा उपभोगतर्फ बढी केन्द्रित रहेको छ । कर्जाको अधिकेन्द्रित जोखिमलाई न्यूनीकरण गर्दै अनुत्पादक क्षेत्रतर्फको कर्जालाई उत्पादनमूलक क्षेत्रतर्फ प्रवाहित गर्न घरजग्गा तथा रियलस्टेटतर्फको कर्जामा सीमा समेत तोकिएको छ । बैंकिङ्ग क्षेत्रको स्थायित्वको लागि समेत छनौटपूर्ण कर्जा नीतिमार्फत् बैंक कर्जा अनुत्पादक क्षेत्रबाट उत्पादनमूलक क्षेत्रतर्फ प्रवाहित हुन जरूरी छ । साथै, निर्यात प्रवर्द्धन हुने, आयात प्रतिस्थापन गर्ने, उर्जा र पर्यटन क्षेत्रमा कर्जाको कमी हुन नदिन यस बैंकले उक्त क्षेत्रहरूमा सम्बन्धित क्षेत्रकै असल कर्जाको धितोमामात्र वाणिज्य बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरूलाई ७.५ प्रतिशत व्याजदरमा पुनरकर्जा सुविधा उपलब्ध गराउने व्यवस्था मिलाइनेछ । वाणिज्य बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरूले सम्बन्धित ऋणीबाट यस्तो पुनरकर्जामा १०.५ प्रतिशतभन्दा बढी व्याजदर असुल गर्न पाउने छैनन । उक्त पुनरकर्जाको सीमा तथा अन्य आवश्यक प्रक्यागत व्यवस्था यथाशिघ्र व्यवस्था गरिनेछ ।
६४. यस बैंकले २ प्रतिशत पुनरकर्जा दरमा सम्बन्धित ऋणीलाई वाणिज्य बैंक, विकास बैंक तथा वित्त कम्पनीले ५ प्रतिशत भन्दा बढी व्याजदर लिन नपाउने गरी बैंक तथा वित्तीय संस्थालाई स्वदेशी मुद्रामा निर्यात पुनरकर्जा सम्बन्धी सुविधाको व्यवस्था गर्दै आएको छ । निर्यात उद्योगहरूले भोग्नु परेको समस्या र निर्यात व्यापारमा आएको ह्रासलाई दृष्टिगत गरी उक्त पुनरकर्जादर ५० आधार विन्दुले कटौती गरी १.५ प्रतिशत कायम गरिएको छ भने बैंक तथा वित्तीय संस्थाले सम्बन्धित ऋणीबाट ४ प्रतिशत भन्दा बढी व्याज असुली गर्न नपाउने व्यवस्था गरिएको छ । साथै, यस सुविधाको उपयोगमा सम्बन्धित पक्षबाट अग्रसरता होस् भन्ने दृष्टिकोणले सोको प्रक्यागत व्यवस्था, मापदण्ड तथा सीमा सम्बन्धमा यस बैंकले यथाशिघ्र व्यवस्था गर्नेछ ।
६५. आर्थिक उदारीकरण नीतिको अवलम्बनसंगै वित्तीय क्षेत्रलाई पनि खुला गरे पछि यस क्षेत्रमा निजी क्षेत्रको सहभागितामा बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरू स्थापना हुने कार्यले तीव्रता पाएको छ । बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरूको संख्या र शाखा विस्तारमा आएको तीव्रताले वित्तीय बजार संयन्त्र प्रगाढ हुन गई वित्तीय साधन परिचालन र वित्तीय सेवा विस्तारमा

प्रतिस्पर्धा बढ्दै गएको भएपनि निक्षेप तथा कर्जाको व्याजदरबीचको अन्तरमा भने कमी आउन सकेको छैन । वित्तीय साधन परिचालनमा कुशलता अभिवृद्धि गरी निक्षेप तथा कर्जाको व्याजदरबीचको अन्तरमा कमी ल्याउन बजार संयन्त्रले प्रभावकारी भूमिका निर्वाह गर्न नसकेको तथ्यलाई दृष्टिगत गरी वाणिज्य बैंकहरूलाई यस बैंकले पुनरकर्जा सुविधा प्रदान गर्दा निक्षेप तथा कर्जाको व्याजदरबीचको अन्तर (effective interest spread) लाई पनि आधारको रूपमा लिने व्यवस्था गर्नेछ ।

६६. कर्जा प्रवाहबाट उत्पन्न हुने अधिकेन्द्रित जोखिमलाई कम गर्न र अर्थतन्त्रका विभिन्न क्षेत्रहरूमा कर्जा प्रवाहलाई सर्वसुलभ बनाउन हाल कोषमा आधारित सीमा प्राथमिक पूँजीको २५ प्रतिशत र गैर-कोषमा आधारित समेत गरी कूल एकल ग्राहक कर्जा सीमा प्राथमिक पूँजीको ५० प्रतिशतसम्म कायम रहेको व्यवस्थालाई परिमार्जन गरी वासल कोर सिद्धान्तले कायम गरेको व्यवस्थानुसार विद्यमान एकल ग्राहक कर्जा सीमालाई २०६७ साउन १ गतेदेखि गैर-कोषमा आधारित सीमा समेत गरी प्राथमिक पूँजीको बढीमा २५ प्रतिशत कुल सीमा कायम नै राखी तोकिएका केही क्षेत्रहरूमा सो सीमा अधिकतम ३० प्रतिशत कायम गर्ने व्यवस्था गरिएको छ भने जलविद्युत, ट्रान्समिसन लाइन र केवाल कार निर्माणको लागि यस अधिको ५० प्रतिशतको सीमालाई यथावत कायम गरिएको छ ।
६७. बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरू र तिनीहरूको शाखा संख्यामा विस्तार हुँदै आएको भए पनि ग्रामीण क्षेत्रमा वित्तीय सेवाको पहुँच भने अपेक्षित रूपमा बढ्न सकेको छैन । यसर्थ, ग्रामीण क्षेत्रमा वित्तीय सेवा प्रवाह गर्ने उद्देश्यले वित्तीय सेवाको पहुँच नपुगेका ग्रामीण क्षेत्रमा स्थापना हुन चाहने "घ" वर्गका लघुवित्त विकास बैंकलाई ईजाजत खुला गरिएकोछ । साथै, यस बैंकमा निवेदन दिइसकेका एक देखि तीन जिल्ला कार्य क्षेत्र भएका विकास बैंकहरूलाई पनि ईजाजत खुला गरिएकोछ ।
६८. परिवर्त्य विदेशी मुद्रा भुक्तानी हुने गरी भारतबाहेक तेस्रो मुलुकहरूबाट ड्राफ्ट/टि.टि. का माध्यमबाट सामान आयात गर्दा एक पटकमा अग्रिम भुक्तानी पठाउन सकिने विद्यमान सीमालाई परिवर्तन गरी अमेरिकी डलर २५,००० कायम गरिएकोछ ।
६९. तरलता व्यवस्थापनमा सहयोग पुगोस भन्ने उद्देश्यले "क" वर्गका वित्तीय संस्थाहरूले यस बैंकको स्वीकृतीमा अन्तराष्ट्रिय बजारबाट संस्थागत साधन परिचालन गर्न सक्ने गरी आवश्यक व्यवस्था मिलाइने छ । तर, यसरी परिचालित संस्थागत साधन भुक्तानी गर्दा यस बैंकको अग्रिम स्वीकृति लिनु पर्ने व्यवस्था गरिनेछ ।
७०. "क" वर्गका वित्तीय संस्थाहरूले विदेशमा शाखा विस्तार गर्न चाहेमा सम्बन्धित मुलुकको कानून बमोजिम स्वीकृति प्राप्त गरी यस बैंकमा निवेदन दिएमा विदेशमा शाखा खोल्न दिने सम्बन्धमा आवश्यक व्यवस्था गरिनेछ । यसबाट शाखा खोलिने मुलुकसंगको भुक्तानी कारोवारमा सहजता आउने अपेक्षा गरिएको छ । साथै, सीमा क्षेत्रमा हुने भुक्तानीको नगद कारोवारलाई अन्य सुरक्षित उपकरणमार्फत् कारोवार गर्न प्रोत्साहित गर्ने हेतुले बैंकहरूलाई आवश्यक सुविधा उपलब्ध गारइनेछ ।
७१. राहादानी वापतको सटही सुविधाको दुरुपयोग नहोस भन्ने उद्देश्यले उक्त सुविधाको सीमालाई औचित्यताको आधारमा संशोधन गरिएकोछ ।
७२. केही संवेदनशील वस्तुको आयातमा अस्वभाविक प्रवृत्ति देखिएकोले त्यस्ता वस्तुको अनावश्यक आयात नियन्त्रण गर्न बैंकहरूले एल.सी. खोल्दा लिने मार्जिन दर बढाइएकोछ ।

मौद्रिक नीतिको अडान तथा व्यवस्थापन

७३. मूल्य वृद्धिदर दोहोरो अंकमा र शोधनान्तर घाटा उच्च रहेको कारण विदेशी विनिमय संचितिमा चाप परेको छ । यसर्थ, मौद्रिक नीतिका प्रमुख दुई उद्देश्यहरू मूल्य स्थायित्व र वाह्य क्षेत्र स्थायित्व कायम राख्ने कार्य चुनौतीपूर्ण रहेको छ । यस्तो अवस्थामा आयातमा भएको अवान्छित विस्तारलाई नियन्त्रण गरी विदेशी विनिमय संचितिमा थप दबाव पर्न नदिन मौद्रिक उपायको रूपमा तरलता तथा कर्जाको वृद्धिदरलाई नियन्त्रण गर्नु पर्ने हुन्छ । यसको अर्थ मौद्रिक नीतिको अडान वर्तमान आर्थिक परिस्थितिमा खुकुलो हुनु हुदैन भन्ने नै हो ।
७४. नेपाली मुद्राको यथार्थ विनिमयदरलाई तटस्थ राखी मुद्रा अधिमूल्यनबाट नेपालको व्यापार घाटा, विनिमयदर, शोधनान्तर तथा विदेशी विनिमय संचितिमा चाप पर्न नदिन पनि सजग तथा कडा मौद्रिक अडानलाई निरन्तरता दिनु पर्ने आवश्यकता छ ।
७५. मौद्रिक नीतिका प्रमुख दुई उद्देश्यहरू हाल जोखिममा रहेको अवस्थामा अनिवार्य नगद अनुपातमा कटौती गर्ने वा मौद्रिक सहजताका अन्य उपाय अवलम्बन गर्ने कार्य मौद्रिक नीतिका लक्ष्यसँग विरोधाभासपूर्ण (contradictory) र प्रत्युत्पादक (self-defeating) हुन जाने हुँदा अनिवार्य नगद अनुपातलाई ५.५ प्रतिशत र बैंक दरलाई ६.५ प्रतिशतमा यथावत कायम राखिएको छ ।
७६. बैंक तथा वित्तीय संस्थाबाट अनावश्यक रूपमा अनुत्पादनक क्षेत्रतर्फ कर्जा विस्तार हुन गई समग्र वित्तीय क्षेत्र स्थायित्वमा आउन सक्ने जोखिमतर्फ सचेत रहदै यस बैंकले तरलताको अभावको प्रकृति अनुसार खुला बजार कारोवारबाट समस्याको

आवश्यक सम्बोधन गर्दै आएको छ । लगानी वातावरणमा सुधार नभएसम्म बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरूले पनि पोर्टफोलियो संरचनामा नगद तथा तरलता व्यवस्थापनलाई प्राथमिकतामा राखी कर्जा प्रवाह गर्ने नीति अख्तियार गर्नु पर्ने आवश्यकता छ ।

७७. स्थायी तरलता सुविधाको व्याजदर गणना गर्दा ९९-दिने ट्रेजरी बिल र रिपो बोलकबोलको भारित औसत व्याजदरको अलावा बैंक दरलाई समेत समावेश गरी गणना गरिने नयाँ व्यवस्था कायम गरिएको छ । यस व्यवस्थाबाट स्थायी तरलता सुविधाको न्यूनतम व्याजदर प्रचलित बैंक दरको आधारमा ९.५ प्रतिशत र सो भन्दा माथिको व्याजदर बजार प्रक्रियाबाट तय हुनेछ । मौद्रिक नीतिका प्रमुख उद्देश्यहरू जोखिममा रहेकोले मौद्रिक नीतिको अडान व्यक्त गर्न र कर्जा विस्तारमा कमी ल्याई समकक्षी बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरूको नगद मौज्जात तथा तरलता व्यवस्थापनमा सहयोग पुऱ्याउन उक्त व्यवस्था गरिएको हो । उक्त सुविधा सम्बन्धी अन्य व्यवस्थाहरू यथावत कायम गरिएको छ ।
७८. मौद्रिक व्यवस्थापनमा खुला बजार कारोवारलाई प्रमुख र प्रभावकारी उपकरणको रूपमा सन्चालन गरिदै आइएको छ । खुला बजार कारोवार अन्तर्गत सोभै खरिद बोलकबोल र सोभै बिक्री बोलकबोललाई बहुमूल्यको आधारमा र रिपो बोलकबोल तथा रिभर्स रिपो बोलकबोललाई बहुव्याजदरको आधारमा बोलकबोल हुने व्यवस्थालाई यथावत कायम गरिएको छ । तरलता अनुगमन तथा प्रक्षेपण संरचनाको आधारमा तरलता मापन गर्ने कार्यलाई यथावत राखी उक्त प्रक्षेपण संरचनाले ईडित गर्ने तरलताको आधारमा खुला बजार कारोवार संचालन गरिनेछ ।
७९. पुनरकर्जा दरहरू तथा बैंक तथा वित्तीय संस्थाले पुरा गर्नु पर्ने विपन्न वर्ग कर्जा दायित्वलाई यथावत कायम गरिएको छ । निर्यात व्यापारमा हास आईरहेको स्थितिमा सम्बन्धित ऋणीले वाणिज्य बैंक, विकास बैंक तथा वित्त कम्पनीबाट ४ प्रतिशत व्याजदरमा निर्यात पुनरकर्जा सुविधा उपयोग गरेमा निर्यातको प्रतिस्पर्धी क्षमतामा सुधार ल्याउन मद्दत पुग्ने यस बैंकको विश्वास रहेको छ । यस सुविधाको उपयोगमा सम्बन्धित पक्षबाट अग्रसरता होस् भन्ने दृष्टिकोणले सोको प्रकृयागत व्यवस्था, मापदण्ड तथा सीमा सम्बन्धमा यस बैंकले यथाशिघ्र व्यवस्था गर्नेछ ।
८०. बैंक तथा वित्तीय क्षेत्रमा तरलताको अभाव हुन नदिई वित्तीय स्थायित्व कायम गर्न बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरूले कर्जा-निक्षेप अनुपात कायम गर्नु पर्ने व्यवस्था गरिएको छ । यस व्यवस्थाबाट बैंक तथा वित्तीय संस्थाको कर्जा सापटी वान्छित स्तरमा कायम हुन गई तरलताको समेत समुचित व्यवस्थापनमा सहयोग पुग्ने विश्वास लिइएको छ । साथै, कुनै एक क्षेत्रमा हुने कर्जाको अधिकेन्द्रित जोखिमलाई न्यूनीकरण गर्ने उद्देश्यले घरजग्गा तथा रियल स्टेटतर्फको कर्जामा समेत सीमा कायम गरिएको छ ।

निष्कर्ष,

८१. मौद्रिक नीतिका अन्तिम लक्ष्यहरूमध्ये मूल्य वृद्धि हाल दोहोरो अंकमा रहेको छ भने शोधनान्तर घाटा उच्च रहेको छ । बैंकहरू fully loaned up को स्थितिमा रही अन्तरिम लक्ष्यहरूमध्येको आन्तरिक कर्जाको विस्तार उच्च रहेको छ भने यथार्थ प्रभावी विनिमयदर सीमान्त अधिमूल्यत रहेको छ । मूल्य वृद्धि र शोधनान्तर घाटा उच्च रहेको स्थितिमा आन्तरिक कर्जा मौद्रिक विस्तारको कारक बन्न नहुनेमा यस बैंक सजग रहेको छ । यी परिसूचकहरूको विश्लेषणको आधारमा नै मौद्रिक नीतिको अडान सजग तय गरिएको हो । गैर-आर्थिक कारणहरूबाट आन्तरिक आर्थिक तथा औद्योगिक गतिविधिमा शिथिलता आउन गई निर्यात व्यापार खस्कने र आयातमा भर पर्नु पर्ने अवस्थाको विकास हुँदै गएको अवस्थामा मौद्रिक नीतिको सजग अडानबाट अर्थतन्त्रको सन्तुलन कायम गर्न केही हदसम्म सहयोग पुग्ने विश्वास छ । र, मौद्रिक नीतिको उद्देश्य हासिल गर्न समकक्षी बैंक तथा वित्तीय संस्था, व्यवसायी लगायत सरोकारवाला सबैसंग सदाभै सहयोग र औचित्यपूर्ण व्यवहारको अपेक्षा गरिएको छ ।